

Аліна ЛУКОМСЬКА
аспірант кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ПРОТИПРАВНОГО ПОСЯГАННЯ ЗА ст. 201-2 КК УКРАЇНИ

У межах цього дослідження науковий інтерес зосереджується на нормативно-правовому аспекті предмета протиправного посягання та його значенні для криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 Кримінального кодексу (далі – КК) України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги». Такий підхід зумовлений визначальним значенням предмета протиправного посягання для з'ясування механізму кримінально протиправної діяльності, правильної кваліфікації діяння, формування доказової бази та забезпечення ефективності здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в умовах воєнного стану та підвищених безпекових ризиків, коли гуманітарні ресурси безпосередньо впливають на обороноздатність держави, соціальну стабільність і рівень довіри громадян та міжнародних партнерів до державних інституцій. Належне нормативно-правове визначення предмета протиправного посягання у цій сфері виступає важливим елементом механізму протидії загрозам економічній і соціальній складовим національної безпеки, оскільки сприяє унеможливленню зловживань у сфері розподілу гуманітарної допомоги та мінімізації корупційних ризиків.

У науковій літературі неодноразово наголошувалося, що аналіз приписів КК України 2001 р. свідчить про вкрай обмежене нормативне використання терміну «предмет кримінального правопорушення». Зокрема, зазначена категорія прямо застосовується законодавцем лише у п. 3 ч. 1 ст. 96-2 КК України, відповідно до якого спеціальна конфіскація підлягає застосуванню у разі, якщо гроші, цінності або інше майно були предметом кримінального правопорушення, за винятком тих, що підлягають поверненню власнику (законному володільцю), а у випадку неможливості встановлення такого — переходять у власність держави [1]. Водночас аналіз положень Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України 2013 р., здійснений у наукових дослідженнях, дає підстави констатувати більш активне використання терміну «предмет кримінального правопорушення» у кримінальному процесуальному законодавстві. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 98 КПК України до речових доказів віднесено матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, що можуть бути використані як докази фактів чи обставин, які встановлюються під час кримінального провадження, у тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, а також гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення. До того ж, згідно з п. ч. 2 ст. 167 КПК України тимчасово вилученим може бути майно у вигляді речей, документів, грошей тощо, щодо яких наявні достатні підстави вважати, що вони є предметом кримінального правопорушення, пов'язаного з їх незаконним обігом [2 с. 164; 3; 4, с. 194].

Вищевикладене зумовлює правову невизначеність та відсутність єдиного підходу до тлумачення категорії «предмет кримінального правопорушення» серед науковців, що, у свою чергу, проявляється у формуванні різних концептуальних моделей його визначення. Відтак, В. В. Федюк групує визначення, що надавалися ще А. А. Герцензоном, А. Н. Трайніном, В. М. Загородніковим, В. М. Кудрявцевим, Б. А. Куріновим та М. А. Гельфером, вбачає принаймні три шляхи до визначення предмету кримінального правопорушення: 1) відправною точкою служить поняття «об'єкт кримінального правопорушення», наразі предмет визначається як щось матеріальне, хоча і пов'язане з об'єктом, але відмінне від нього. Наведене не дозволяє чітко судити про їх розмежування; 2) механізм протиправної дії в основі (наприклад, В. М. Кудрявцев відстоював думку, що тільки ті кримінальні

правопорушення, що посягають на суспільне відношення «ззовні», тобто з боку особи, яка не є учасником такого суспільного відношення, є предметними. Предметом при цьому можуть бути дії, суб'єкти та речі). Однак науковець не навів обґрунтованих аргументів щодо того, чому, скажімо, викрадені бюджетні кошти особою, яка шляхом зловживання службовим становищем (сучасна термінологія) заволоділа ними, виступають передумовою суспільних відносин за логікою В. М. Кудрявцева (бо така особа сама є суб'єктом відносин, на які посягає, як пояснює автор, і, відповідно, предмет наразі відсутній). Хоча, у випадку, якщо купюри є фальшивими, то на думку згаданого науковця, вже можна говорити про матеріальну форму закріплення відносин (предмет); 3) поєднання першого та другого підходів, однак все одно залишається без відповіді, який саме предмет дії вважати предметом кримінального правопорушення і чому одні кримінальні правопорушення є предметними, а інші – безпредметними [5, с. 157; 6, с. 35; 7].

Зазначимо, що надалі, аналізуючи предмет кримінального правопорушення, науковці працювали в межах визначених підходів. Водночас, у кримінально-правовій доктрині та слідчо-судовій практиці предмет кримінального правопорушення традиційно розуміється як річ матеріального світу, з певними властивостями якої кримінальний закон пов'язує наявність у діянні суб'єкта ознак конкретного складу кримінального правопорушення.

Зокрема, концепцію «матеріальності» предмета кримінального правопорушення підтримує низка авторів. Згідно з позицією М. Й. Коржанського, предмет кримінального правопорушення – це конкретний матеріальний об'єкт, в якому виявляються певні сторони, властивості суспільних відносин (об'єкта кримінального правопорушення), впливом фізичної або психічної дії на який заподіюється суспільно небезпечна шкода у сфері цих суспільних відносин [8, с. 122]. Водночас, варто наголосити на тому, що значною увагою в наукових дослідженнях останніх років користується дискусія щодо обмеженості традиційного підходу, що ототожнює предмет кримінального правопорушення виключно з речами матеріального світу, не враховуючи, наразі сучасні форми об'єктів посягання, що можуть мати інформаційний, енергетичний або інший нематеріальний характер. Зокрема, як слушно зазначає М. М. Панов, доцільно розширити концептуальне розуміння предмета кримінального правопорушення, включивши до нього не лише матеріальні субстанції, а й різноманітні форми інформації, енергії або інші нематеріальні явища [9, с. 43–44].

Узагальнюючи результати дослідження, ми дійшли висновку, що предмет протиправного посягання, зокрема незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, не може обмежуватися виключно матеріальними об'єктами у їх традиційному розумінні. Адже сучасні форми гуманітарних ресурсів охоплюють безготівкові грошові перекази, кошти на банківських рахунках, цифрові та віртуальні активи, а також інші нематеріальні блага, що мають економічну цінність і здатні виступати носіями охоронюваних кримінальним правом суспільних відносин. До того ж, предметом протиправного посягання можуть бути послуги, права користування ресурсами чи інші нематеріальні активи, що фактично виконують економічну функцію та можуть бути об'єктом протиправного використання.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення належного визначення предмета протиправного посягання у складі кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, має принципове значення для правильної кваліфікації діяння, формування належної доказової бази та підвищення ефективності досудового розслідування. В умовах воєнного стану таке уточнення важливим чинником забезпечення економічної та соціальної складових національної безпеки, мінімізації корупційних ризиків і зміцнення довіри до механізмів розподілу гуманітарних ресурсів.

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26, ст. 131. Редакція від 17.07.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.02.2026).

2. Макодзьоб А. В. Співвідношення предмета злочину та способу вчинення злочину. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 54. С.164-169.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. Редакція від 01.08.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 26.02.2026).

4. Макодзьоб А. В. Предмет злочину за кримінальним правом України. *Право і суспільство*. 2017. № 3/2. С.194-199.

5. Федюк В. В. Еволюція вчення про предмет кримінального правопорушення. Наступність

у кримінальному праві: до 70 річчя проф. Ю. В. Бауліна : матеріали наук. конф. (м. Харків, 8 верес. 2023 р.) / редкол.: Ю. А. Пономаренко (голова), О. В. Харитонova, Н. В. Маслак та ін. ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, каф. кримін. права. Харків : Право, 2023. С. 157-161.

6. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення: монографія. Харків: Право, 2011. 208 с.

7. Макодзьоб А. Еволюція наукових поглядів про предмет кримінального правопорушення. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6/3. С. 256-260.

8. Коржанський М. Й. Предмет і об'єкт злочину : монографія. Дніпропетровськ : Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ; Ліра ЛТД, 2005. 252 с.

9. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків: монографія. Харків: Право, 2009. 183 с.

Юрій ПУЙКО

аспірант кафедри
кримінально-правових дисциплін

Науковий керівник:

Ганна СОБКО

професор кафедри кримінального
права та кримінології
Одеського державного
університету внутрішніх справ
(м. Одеса, Україна),
доктор юридичних наук, професор

**ПОНЯТТЯ ПРОФІЛАКТИКИ КРАДІЖОК
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

У кримінології прийнято розмежовувати профілактичну діяльність у широкому та вузькому значеннях. У широкому значенні вона охоплює діяльність, спрямовану на недопущення вчинення конкретних кримінальних правопорушень, зокрема крадіжок чужого майна, що в умовах воєнного стану часто пов'язані з евакуацією населення, тимчасовим залишенням житла, зростанням кількості безхазяйного майна та ослабленням охорони об'єктів власності. У вузькому значенні профілактика полягає у цілеспрямованому виявленні причин і умов, що сприяють учиненню злочинів, встановленні осіб, схильних до протиправної поведінки, а також у проведенні щодо них індивідуально орієнтованих профілактичних заходів із урахуванням специфіки воєнного часу. Сукупність зазначених заходів формує цілісне поняття «профілактика злочинів» як системної та багаторівневої діяльності.

Залежно від ієрархії причин і умов злочинності в кримінологічній теорії традиційно виокремлюють три основні рівні профілактики: загальносоціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний. У період воєнного стану ефективність кожного з цих рівнів значною мірою визначається узгодженістю дій органів державної влади, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства, а також здатністю держави оперативно реагувати на зміну криміногенної ситуації.

Загальносоціальна профілактика злочинів являє собою систему масштабних соціально-економічних, політичних, правових, організаційних та ідеологічних заходів, спрямованих на стабілізацію суспільного розвитку, забезпечення функціонування економіки, підвищення рівня добробуту населення, формування правової культури та свідомої поведінки громадян. У період воєнного стану такі заходи мають особливе значення, оскільки вони орієнтовані на мінімізацію соціальної напруженості, подолання наслідків збройної агресії, підтримку внутрішньо переміщених осіб, збереження зайнятості населення та відновлення зруйнованої інфраструктури. Хоча загальносоціальна профілактика безпосередньо не спрямована на запобігання окремим видам кримінальних правопорушень, зокрема крадіжкам чужого майна, вона опосередковано впливає на їх рівень, усуваючи загальні криміногенні чинники. Наприклад, державні програми соціальної підтримки та гуманітарної допомоги в